

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 19ου ΑΙ. ΚΑΙ ΑΡΧΗ ΤΟΥ 20ου. ΜΑΖΙΚΗ ΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΣΤΕΝΙΩΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΤΜΗΡΗ ΝΑΥΤΙΑΙΑ

ΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΑΥΤΟ ΜΕΡΟΣ τῆς ἔρευνάς μας, ὅπως ἤδη προαναφέραμε, θά προβοῦμε ἀπλῶς σέ μιά γενική ἀναφορά καί μνεία στήν μαζική στροφή καί ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ἐπαγγελματική ἀπασχόληση καί προσανατολισμό τῶν Στενωτῶν πρὸς τὰ μηχανοκίνητα πλοῖα καί τό ναυτικό ἐπάγγελμα γενικῶς.

Φυσικά δέν θά «κομίσουμε γλαῦκα εἰς Ἀθήνας» περιγράφοντας τὰ ἤδη γνωστά σέ ὅλους μας διάφορα στάδια τῆς δεύτερης αὐτῆς κοινωνικῆς καί οἰκονομικῆς μετάλλαξης, ἡ ὁποία ἄλλωστε συνετελέσθη σχεδόν ἐξ ὀλοκλήρου στίς μέρες μας, ἀλλά θά ἀρκεσθοῦμε στήν ἔρευνα καί καταγραφή τῶν αἰτίων αὐτῆς τῆς ἐπιλογῆς.

Εἶδαμε στά ἀμέσως προηγούμενα κεφάλαια, ὅτι τό κοινωνικό φαινόμενο μετανάστευση, ἔλυσε μέν ἄμεσα καί ἐπιτακτικά προβλήματα ζωτικῆς ἀνάγκης καί ἐπιβίωσης, ἀλλά δέν ἀπέδωσε ἀξιόλογες οἰκονομικές προσόδους, παρὰ μόνο σέ ἐλάχιστες περιπτώσεις· ἐνῶ, ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, συνεπάγετο κατά κανόνα συγκλονιστικό κοινωνικό κόστος.

Κοντολογίς πικρός μακροχρόνιος ξενητεμός στήν μακρυνή ξενητεία καί ἀρνητικές ψυχολογικές ἐπιδράσεις στόν οἰκογενειακό παράγοντα, μέ τόν μονίμως ἀπόντα καί ὄχι σπανίως θνήσκοντα στήν ξένη ἀρχηγό τῆς οἰκογενείας¹· δηλαδή μιά ζωή μίξερη καί πολλαπλῶς καί ποικιλοτρόπως στερημένη!!!

1. Ἔτσι ὁ πρωτογίός τῆς Λιόνταινας Μιχάλης Δ. Κουτσοῦκος ἀπέθανε ἐπιστρέφοντας ἀπό τό Στενωτικό ψαροχώρι τοῦ Clifton-Oregon τῆς Ἀμε-

Τό φαινόμενο αυτό τῆς μιζέριας καί τῆς στέρησης καί ἡ ἐκ τῶν ἐνότων ἀντιμετώπισή του, ξαναζωντάνεψε ἀπό τίς Στενιότισσες γρηοῦλες στά μαῦρα καί δύστυχα χρόνια τῆς Ἰταλογερμανικῆς κατοχῆς τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου. Κατά τήν περίοδο αὐτή παρουσιάσθηκαν πολλές καί ποικίλες αὐτοσχέδιες συνταγές ἐδεσμάτων καί γλυκισμάτων, πού ἀνασύρθηκαν ἀπό τό φτωχό καί δύστυχο παρελθόν καί κυριολεκτικῶς ἔδωσαν λύσεις στό ἄγριο πρόβλημα τῆς πείνας. Τό δέ ἀστεῖο ἦτο, ὅτι οἱ νεώτεροι πλανώμενοι ἐνόμιζαν, ὅτι οἱ φτωχικές αὐτές συνταγές ὀφείλοντο στήν μεγάλη καί ἀνεξάντλητη πηγῆ τῆς φαντασίας τῶν γιαγιάδων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· ἐνῶ ἐκεῖνες δέν ἔκαναν τίποτα περισσότερο ἀπό τό νά ἐπαναφέρουν τίς συνταγές μαγειρικῆς τῶν φτωχικῶν χρόνων τοῦ δικοῦ τους παρελθόντος.

Στό μεταξύ αὐτό γύρω στό τέλος τοῦ 19ου αἰώνα καί στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ, ἄρχισε νά ἐκκολάπτεται ἡ μηχανοκίνητη ἀτμήρης ναυτιλία, ἡ ὁποία, σέ σχέση μέ τά σαπιοκάικα τῆς ἐποχῆς, παρείχε τοῦλάχιστον μεγαλύτερες πιθανότητες ἀσφαλείας, ὄχι ὅμως καί πιά ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ συνθήκες δουλειᾶς καί διαβίωσης στούς ναυτικούς τῆς ἐποχῆς.

Ἴσως αὐτό ἀκούγεται ὡς παράξενη ὑπερβολή, ἀλλά δέν εἶναι τέτοια, ἄν ἀναλογισθοῦν οἱ παλιοί συνάδελφοι καί σκεφθοῦν οἱ σύγχρονοι ἀναγνώστες, ὅτι:

- 1) Τά κατώτερα πληρώματα κουβαλοῦσαν στό σάκκο τους, ἐκτός ἀπό τά ροῦχα, τό στρῶμα τους τά κλινοσκεπάσματα, τά πιάτα, τά πηρούνια, τά κουτάλια, τίς «νιτσεράδες» καί τά λαστιχένια ὑποδήματα τῆς δουλειᾶς τους.
- 2) Ὡς «κρέας» ἐμαγειρεύετο τό ἱστορικό, συνήθως σκουληκιασμένο, «Σαλάδο», τό ὁποῖο ἦτο κρέας παστωμένο σέ βαρέλια. Ἐάν ἐταξίδευαν σέ μέρη, πού ὑπῆρχαν φθηνά, γέρικα «παλιοῦστειρα» κατσίκια καί πρόβατα τότε ἐπρομηθεύοντο ἀπό αὐτά κι' οἱ δύστυχοι ναυτικοί εἶχαν «Λαμπρή», τρώγοντας ὡς «ἀμβροσία» τά εἰς ἀθλία κατάσταση καί χωρίς κανένα κτηνιατρικό ἔλεγχο προμηθευόμενα ζωντανά.

ρικῆς καί ἐτάφη στήν Πάτρα· μέ ἀποτέλεσμα ὁ γιός του, ὁ ἀγαπητός μου γείτονας Δημήτρης Μ. Κουτσοῦκος (Μπαμπαούνας), νά μήν γνωρίσει ποτέ τόν πατέρα του!!! Αὐτό εἶναι ἓνα χαρακτηριστικό δείγμα τῆς ὅλης κατάστασης, δυστυχῶς ὅμως ὄχι τό μοναδικό.

- 3) Ἀθλίας ποιότητας ἑλγές καί ρέγγα συνόδευαν συνήθως τό «τοαί» τοῦ προγεύματος.
- 4) Ἀντί ἄρτου, ἀκόμη καί στά λιμάνια, ἐδίδετο ἡ ψειριασμένη «Γαλέτα», ἑλληνιστί «ἄρτος διπυρίτης», κοινῶς ψωμί «παξιμα- διασμένο».
- 5) Ἀντί βουτύρου καί λαδιοῦ ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ περιβόητος «Λάρδος», δηλαδή ἀτόφιο ζωϊκό ξύγκι.

Γενικῶς ὅλα τά εἶδη διατροφῆς τοῦ ναυτικοῦ ἦσαν πάντοτε τῆς πλέον ὑποβαθμισμένης καί χειρότερης ποιότητας, γιά λόγους οἰκονομίας. Τό τραγικό δέ καί αἰσχρό καί ἀπάνθρωπο ἦτο τό ὅ,τι, ἐνῶ καμμιά φορά παρείχεται ἡ δυνατότητα βελτίωσης τῆς τροφοδοσίας, οἱ ἀρμόδιοι δέν ἄλλαζαν τακτική, γιά νά μήν «κακοσυνηθίζουσιν» τά πληρώματα². Ὅσον ἀφορᾷ τήν ἐργασία αὐτή διαρκοῦσε «ἀπό ἥλιο – σέ ἥλιο» μέχρι καί τήν δικτατορία τοῦ Ἰ. Μεταξᾶ, ὁ ὁποῖος καθιέρωσε τό ἐργατικό ὄκτάωρο.

Φυσικά, τήν κατάσταση ἔσωζε πολλάκις ἡ μορφή τῶν ταξειδίων, ἰδίως στίς φτωχομένες περιοχές τῆς Νότιας Ἀμερικῆς καί τῆς Μαύρης Θάλασσας, ὅπου οἱ δύστυχοι ναυτικοί ἔτρωγαν, ἰδίαις πάντοτε δαπάναις, κανένα φροῦτο καί καμμιά σαλάτα κι' ἔτσι γλύτωναν κι' ἀπό τό «Σκορβοῦτο» καί τήν ἀποβιταμίνωση.

Οἱ συνθήκες αὐτές, μέ ὀρισμένες πολύ σπάνιες ἐξαιρέσεις, διήρκεσαν μέχρι καί τήν εἴσοδο τῆς Ἑλλάδας στόν Β' παγκόσμιο πόλεμο³, ὅποτε ὅλα ὑπήχθησαν στούς κανονισμούς τῶν συμμαχικῶν ἐπιτελείων.

2. Τίς οἰκτρές συνθήκες διαβίωσης καί ἐργασίας στά βαπόρια ἐκείνης τῆς ἐποχῆς περιγράφει κατά τόν πλέον δηκτικό καί παραστατικό τρόπο μέ τούς ζωντανούς στίχους του ὁ Στενιώτης λαϊκός ποιητής Νικόλαος Παλαιοκρασσᾶς, ὁ περίφημος Νικολός. Διαβάστε τά «Στενιώτικα» τόμος Γ', ὅπου ἡ ποίηση τοῦ Νικολοῦ ΞΕΓΥΜΝΩΝΕΙ κυριολεκτικῶς τόν «ΒΛΑΚΩΔΗ ΜΥΘΟ» τοῦ περιβόητου «Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ Θαύματος».

3. Δυστυχῶς οἱ συνθήκες, ἂν ὄχι ὅμοιες, ἀλλά μίξερες διτηρήθησαν καί μετά τόν πόλεμο καί ἀκόμη μέχρι τό τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ 1950 στά «Ἀντριώτικα» βαπόρια –ὄχι σέ ὅλα– ἀλλά ὅπου κυριαρχοῦσαν ὀρισμένοι παλῆοι Πλοίαρχοι, προσοντοῦχοι τοῦ «ψαρόλαδου» καί τοῦ «σφύξιμου» τοῦ κόστους τῆς τροφοδοσίας καί τῶν ἀμοιβῶν ἐργασίας.

Ἐφθάναν ἀκόμη μέχρι τήν ἐσχάτη ἀτιμία νά ἐκβιάζουσιν –ὅπου εὔρισκαν πρόσφορο ἔδαφος φυσικά– καί νά ἐξαναγκάζουσιν τούς ἀξιωματικούς γεφύρας, νά κάνουν ἐργασίες καταστρώματος καί κατά τήν... διάρκειά τῆς φυλακῆς τους ἀκόμη.

Ἔτσι μιά γενιά σκληροτράχηλων νεαρῶν Στενιωτῶν ἀντιμετώπισε πλέον τό ζωτικό δίλημμα τῆς μακροχρόνιας καί ἀβεβαίου μέλλοντος ἐξορίας εἰς τήν ξένην ἢ τά σιδερένια κάτεργα· καί ἐπροτίμησε φυσικά τά δεύτερα.

Στήν ἀπόφαση αὐτή κυρίαρχο ρόλο ἔπαιξε τό σκληρό καί αὐταρχικό μητριαρχικό καθεστώς, τό ὁποῖο εἶχε ἤδη ἐπιβληθεῖ ἐκ τῆς ἀνάγκης στίς Στενιές καί τό ὁποῖο, μέχρι πρότινος ἀκόμη, καθόριζε μέ αὐστηρό προγραμματισμό τήν οἰκογενειακή ζωή καί τό ἐπαγγελματικό καί κοινωνικό μέλλον τῶν νέων.

Οἱ μανάδες αὐτές, λοιπόν, μέσα ἀπό τή μακροχρόνια πίκρα τῆς ἀγωνίας καί τῆς μοναξιᾶς πού ἐβίωσαν, ἔστρεψαν μαζικά τοὺς γιούς στό «καινούργιο» εἶδος τοῦ ναυτικοῦ ἐπαγγέλματος· τό «βαπόρι», πάντοτε, ὅμως, μέ τό στόχο, «νά γενοῦνε διπλωματοῦχοι τσαί νά μὴ μείνουνε ναυτοθερμαστάδες, ἀλλά νά γενοῦνε καπεταναῖοι τσαί μηχανισοί.» Ὁ στόχος δέ αὐτός τῆς «ΑΓΙΑΣ ΣΤΕΝΙΩΤΙΣΣΑΣ ΜΑΝΑΣ» ἐπετεύχθη πλήρως καί ἀπολύτως, ὥστε στίς μέρες μας, παρὰ τήν ἐκατόμβη τῶν Στενιωτῶν πλοιάρχων στό Β' παγκόσμιο πόλεμο (βλέπε Στενιώτικα τόμος Α'), νά ἀποκαλεῖται τό χωριό μας ἀπό τοὺς πανέλληνες: «τό καπετανοχώρι τῆς Ἑλλάδας» καί νά φθάνει στά πλέον μεγαλειώδη ὕψη τῆς οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καί πολιτισμικῆς κλίμακας.

Ἡ οἰκονομική αὐτή ἀνθιση ἄρχισε, ἤδη, νά γίνεται ὁρατή ἀπό τήν πρώτη καί δεύτερη δεκαετία τοῦ 20οῦ αἰῶνα μέ κύριο ἐνδεικτικό στοιχεῖο τήν οἰκοδομική ἀνάπτυξη. Τότε καθιερώθηκε καί ὁ Στενιώτικος ἀρχιτεκτονικός νεολογισμός «πανωσήκωμα», πού ἐσήμαινε τήν ἀνέγερση «ἀνωγείου ὀρόφου» πάνω ἀπό τά παληά «κατώγεια»⁴. Αὐτά κατεσκευάζοντο μετά μανίας κυρίως γιά προίκα καί ἦσαν κατασκευές «τῆς σύγχρονης ἀρχιτεκτονικῆς τῆς ἐποχῆς», μέ κεραμοσκεπή καί μέ τήν καθιέρωση τοῦ γνωστοῦ μας «ΑΝΤΡΕ»· δηλαδή δέν ἔμπαινες πιά ἀπό τήν αὐλή κατ' εὐθείαν στό Σαλόني, ἀλλά μεσολαβοῦσε ὁ σχετικός διάδρομος. Ἦτο δέ τέτοια ἡ μανιώδης ἐνδημοῦσα Στενιώτικη ἄμιλλα τῆς δη-

4. Στενιώτικος ἀρχιτεκτονικός νεολογισμός, ὁ ὁποῖος δέν κυριολεκτεῖ, ἀλλά γενικῶς ὀρίζει τό «κάτωθεν» τοῦ «ἀνωγείου» ὀρόφου εὐρισκόμενον «ἰσόγειον» ἢ «ὑπόγειον» κτίσμα, τό ὁποῖο συνήθως οἱ γονεῖς ἐκρατοῦσαν ὡς «γηροντομοίριον», κατά τόν «ἐθμικό ἀστικό κώδικα», γιά νά ἐξασφαλίσουν τήν στέγη τῶν γηρατειῶν τους, ἀπό τυχόν κακόβουλο γαμπρό.

μιουργίας, ὥστε μέχρι τό τέλος τῆς δεύτερης δεκαετίας τοῦ αἰώ-
να μας δέν ὑπῆρχαν στίς Στενιές, παρά δεκαπέντε περίπου πα-
λιά ἐγκαταλειμμένα σπίτια ἔχοντα τήν παραδοσιακή στέγη ἀπό
πηλό.

Ἐδῶ ὁμως τελειώνομε τό σύντομο κεφάλαιο τῆς δεύτερης μα-
ζικῆς κοινωνικῆς καί οἰκονομικῆς μετάλλαξης τῶν Στενωτῶν,
διά τῆς λίαν ἐπιτυχημένης στροφῆς των πρός τό ναυτικό ἐπάγ-
γελμα· καί μπαίνομε στό τρίτο μέρος τῆς ἔρευνας μας, πού
ἀφορᾷ τό κεφάλαιο τῆς μαζικῆς στροφῆς τῶν Στενωτῶν πρός
τίς «ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ».

